

Шкільна соціалізація учнів початкових класів як умова єдності навчання і виховання.

Анотація. Стаття присвячена проблемі психолого-педагогічного супроводу соціалізації молодших школярів у закладах освіти. Розглянуто основні компоненти шкільної соціалізації дітей. Визначено важливість адекватної соціалізації учнів початкової школи у формуванні ситуації успіху в навчанні та вихованні. Досліджено рівень виявлення шкільної тривожності молодшими школярами. Зроблено висновок про необхідність об'єднання зусиль сім'ї та школи у вирішенні задач соціалізації молодших школярів.

Ключові слова: соціалізація, молодший школяр, шкільна тривожність, компоненти соціалізації, освітній простір.

Е.Н.Шевченко. Школьная социализация учащихся начальных классов как условие единства обучения и воспитания

Анотация. Статья посвящена проблеме психолого-педагогического сопровождения социализации младших школьников в учебных учреждениях. Рассмотрены основные компоненты школьной социализации детей. Определена важность адекватной социализации учащихся начальной школы в формировании ситуации успеха в обучении и воспитании. Исследован уровень проявления школьной тревожности младшими школьниками. Сделан вывод о необходимости объединения усилий семьи и школы в решении задач социализации младших школьников.

Ключевые слова: социализация, младший школьник, школьная тревожность, компоненты социализации, образовательное пространство.

O.N. Shevchenko. School socialization of pupils of elementary classes as a condition of unity of education and upbringing.

Summary. The article is devoted to the problem of psychological and pedagogical accompaniment of socialization of younger schoolchildren in educational institutions. The main components of school socialization of children are considered. The importance of adequate socialization of elementary school students in the formation of a situation of success in education and upbringing is determined. The level of manifestation of school anxiety by younger schoolchildren is studied. The conclusion is made on the need to combine the efforts of the family and the school in solving the problems of socialization of younger schoolchildren.

Key words: socialization, junior high school student, school anxiety, components of socialization, educational space.

Постановка проблеми. Основним вектором соціалізації сучасної особистості визнається (Г.-Х. Б.Дамбаєва, І.В.Крилова, Н.В.Макарова, А.В.Непомнящий, Н.О.Шанідзе та ін.) здатність сприймати, аналізувати і утримувати потрібні їй для виживання потоки інформації [2, с.24]. Разом з тим

слід зважати, що у сучасному суспільстві динаміка інформаційних процесів є досить високою, а тому покладатися на вплив випадкових факторів соціалізації сьогодні неприпустимо. Особистість, і особливо на етапі дорослішання, потрібно готувати до життєдіяльності у несталому інформаційному суспільстві послідовно і цілеспрямовано. Важлива роль в цьому процесі беззаперечно належить закладам освіти. Отже, існує нагальна потреба в осмисленні психолого-педагогічних особливостей соціалізації особистості у вимірах освітнього простору, і зокрема – соціалізації учнів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціалізація особистості традиційно тлумачиться науковцями (А. Goodmаn, Е. Рауnе; П. Лушин та ін.) як незворотне, поступове розширення соціально-рольових можливостей особистості на підставі наявного потенціалу у сферах діяльності, спілкування і самосвідомості. Аналіз філософських, соціально-педагогічних, соціологічних, психологічних, культурологічних досліджень (див. наприклад, [1–3]) свідчить про зростаючий інтерес учених до проблеми соціалізації дітей у просторі сучасної освіти. У дослідженнях психологів визначено основні напрями соціалізації дітей молодшого шкільного віку (В. Абраменкова, В. Гуров, О. Караман, О. Кононко, В. Кудрявцев, Ю. Лебедев, С. Литвиненко, І. Печенко, Р. Пріма), відображено результати дослідження характерних для первинної соціалізації психологічних процесів і явищ (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Кононко, В. Кудрявцев, С. Куліковська, В. Петровський, Т. Піроженко, Д. Фельдштейн) [цит. за 1; 3].

Постановка завдання. Дане дослідження є ще однією спробою означити тенденції виявлення шкільної соціалізації молодших школярів як умови єдності навчання і виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного розвитку і якісних перетворень у сфері пізнавальних процесів та світобачення у цілому. Інтелектуальні та особистісні властивості учнів початкової школи набувають ознаки опосередкованого, усвідомлюваного і продуктивного спектрів. Суттєвим є зв'язок навчально-виховного процесу і особистісного становлення дітей. Ускладнення навчальних завдань, розширення кола самостійного читання, поглиблення пізнавальних інтересів, спілкування із однолітками сприяють конструктивним змінам діяльності молодших школярів, що є особливо відчутним у вимірах формування соціального досвіду. Вельми значущі новоутворення відбуваються у структурі знань дитини про себе, самооцінка поступово стає ієрархічно організованим особистісним утворенням, котре охоплює усі сфери життя. У перебігу процесів навчання і виховання у дитини виявляється стала потреба у позитивному оцінюванні, що формується переважно під впливом оцінок учителя і батьків. Водночас, соціальні виміри психічного розвитку молодших школярів є передумовою успішності розумової діяльності дітей. Проте у сучасному світі різнопланових реформ у багатьох учнів початкової школи спостерігається занижена самооцінка, підвищений рівень тривожності, що, зазвичай, супроводжується негативним ставленням дитини до себе,

втратаю віри у свої здібності, а тому – зниженням навчальної мотивації. За нашим переконанням, труднощі шкільного життя молодших школярів – це не стільки наслідок їх неготовності до навчання, скільки результат дефектів соціалізації.

З метою уточнення та категоризації особливостей переживання учнями початкової школи тривожності у навчально-виховному процесі нами було здійснено емпіричне дослідження із використанням опитувальника шкільної тривожності Б.Н.Філліпса, що належить до стандартизованих психодіагностичних методик і дозволяє оцінити якісну різноманітність переживання тривожності, пов'язаної з різними аспектами шкільного життя. Значення показників тривожності за кожною окремою шкалою розподіляються за трьома рівнями: рівень I – відповідає тривожності, що не перевищує 50% рівня (нормальна), рівень II – тривожність 50-75% (підвищена), рівень III – тривожність складає більше 75% (висока). Вибірку склали учні (N = 31) початкової школи КЗШ I-II ступенів № 64. Узагальнені результати дослідження представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати вимірювання шкільної тривожності у молодших школярів

Виявлення тривожності	Кількість дітей у %			
	Рівень	1	2	3
Субшкали				
Загальна тривожність		36	50,5	13,5
Переживання соціального стресу		84	12,25	3,75
Фрустрація потреби у досягненні успіху		74,75	18,5	6,75
Страх самовираження		38,24	39,45	22,31
Страх ситуації перевірки знань		28,8	53,6	17,6
Страх не відповідати очікуванням оточуючих		21,6	52,85	25,55
Низький фізіологічний опір стресу		56,7	25	18,3
Проблеми та страхи у відносинах з учителями		20,3	55,6	24,1

Аналіз отриманих даних свідчить, що найбільш значущими ситуаціями для молодших школярів є ситуації перевірки знань (53,6% школярів виявили підвищений рівень тривожності у даній ситуації) та проблеми у відносинах з учителями (52,85% школярів демонструють підвищений рівень тривожності), що можна інтерпретувати як показник єдності вимірів навчання і виховання у площині соціалізації дитини.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Узагальнюючи, можна констатувати, що основними компонентами соціалізації молодших школярів є такі:

- когнітивно-рефлексивний (пізнавальний), що зумовлює знання, розуміння, рефлексування соціо-культурного досвіду;
- комунікативний – засвоєння норм, правил, звичаїв, моделей соціальної поведінки та їх реалізація у міжособистісному спілкуванні;

- практичний – оволодіння дитиною практичними навичками, компетентностями у різних видах діяльності, виявлення себе у різноманітних видах творчості;
- ціннісно-смисловий, що означає формування у дитини ціннісних орієнтацій, уподобань, мотивів і установок, котрі обумовлюють ставлення дитини до себе, до інших людей, до світу.

Позитивним результатом соціокультурного розвитку дитини є соціалізованість (відповідність особистісних характеристик і поведінки соціальним вимогам), що розвивається і формується у навчально-виховному процесі.

Задля гарантування адекватної соціалізації дітей молодшого шкільного віку учасники психолого-педагогічного супроводу дорослішання (сім'я, школа, суспільні організації, ЗМІ) мають орієнтуватися на вирішення таких задач:

- 1) створення у вимірах освітнього простору для кожної дитини гуманного соціокультурного середовища розуміння і розвитку;
- 2) координування й укріплення взаємодії усіх інституцій соціалізації задля забезпечення дитині у процесі дорослішання права на гармонійний розвиток;
- 3) об'єднання зусиль освітніх закладів та сім'ї для усвідомлення потенціалу шкільної соціалізації як умови єдності навчання і виховання у контексті соціокультурного розвитку дитини.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми в і передбачає подальші наукові розвідки.

Список використаної літератури

1. Варяниця Л. О. Соціалізація молодших школярів у просторі дитячої субкультури. *Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. наук. пр. – Вип. XXVIII*. Слов'янськ: Видавн. центр СДПУ, 2005. С. 88–101.
2. Токарева Н. М. Психологічні особливості соціалізації особистості у соціокультурному контексті постмодерну. *Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / кол. авторів; ред. Н. М. Токаревої*. Кривий Ріг : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. С. 17–26.
3. Юрченко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень [Електронний ресурс] режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/7312>